

Förord

Föreliggande volym utgör en särskild bilaga till Kommittén för hemlösas slutbetänkande. Den består av fristående bidrag som forskare och utvärderare har skrivit på uppdrag av kommittén. Dessa bidrag har varit en värdefull källa för kunskap när kommittén har utarbetat sitt slutbetänkande. När vi nu avslutar vårt särskilda regeringsuppdrag är det väsentligt att denna kunskap sprids vidare till en mängd aktörer och i övrigt intresserade i samhället. Författarna ansvarar själva för innehållet i sina respektive bidrag.

Stockholm i december 2001.

Widar Andersson

Innehåll

Hemlöshet i Västerås – hur samverkar socialtjänst och hyresvärdar?

Av Anna Qvarlander

1	Bakgrund.....	197
	Syfte och frågeställningar.....	198
	Metod och mepiri.....	198
2	Hemlöshetssituationen i Västerås	200
	Främst missbrukande svenska män.....	200
	Kärv bostadsssituation	201
3	Hyresskuld och vräkningshot.....	202
	Bostadsbolagen har dialog med Lena men kontaktar inte socialtjänsten	203
	Socialtjänsten efterfrågar information	204
	Socialtjänsten hänvisar först tillbaka till värden	205
	Hyresvägledning – för personer som Lena.....	206
	Byte av lägenhet svårt med skuld	207
	Krav på god ekonomi från bostadsbolagen.....	207
	Inget utvecklat samarbete	208
	Reflektioner från intervjuerna om Lena.....	209
4	Störningar relaterade till psykiska problem	210
	Bostadsbolagen tar inte kontakt med socialtjänsten eller psykiatrin	210
	Socialtjänstens många sätt att få kontakt med Karin	211
	Inte säkert att socialtjänsten får kontakt före vräkning.....	212

	Hyresvärdens inställning är avgörande	212
	Insatser till Karin och stöd till värden.....	214
	Svårt att ordna lägenhet om Karin vräks.....	215
	Brist på boendialternativ för personer som Karin	215
	Samarbetet med psykiatrin fungerar inte.....	216
	Ibland fungerar det!	217
	Ännu svårare att samverka kring de som har dubbeldiagnos.....	217
	Svårt med samarbete även inom kommunen	218
	Reflektioner från intervjuerna om Karin	218
5	Utskriven utan bostad eller försörjning	220
	Kriminalvården arbetar inte med bostadsfrågan.....	220
	Informationsöverföring mellan kriminalvård och socialtjänst fungerar inte alltid	221
	Anders kan nog ordna ett andrahandskontrakt	221
	Få boendialternativ oavsett om Anders har missbruksproblem eller ej.....	222
	Olika sysselsättning beroende på Anders situation	224
	Samverkan med frivård och anstalter är inte perfekt	225
	Reflektioner från intervjuerna om Anders	226
6	En hemlös missbrukares väg till bostad.....	227
	Ingen hjälp om han inte vill sluta missbruka	227
	Inackorderingshem om Pekka vill ha behandling	229
	Bostadsföretagen säger nej till Pekka.....	230
	Svårigheter med bekanta.....	232
	Boendetrappan.....	233
	Idéer om alternativ	234
	Flexibilitet.....	235
	Frivilligorganisationernas roll.....	236
	Reflektioner från intervjuerna om Pekka	237
7	Sammanfattande reflektioner och koppling till nationell rapport.....	238
	Referenser.....	242

Hemlöshet i Västerås – hur samverkar socialtjänst och hyresvärdar?

av Anna Ovarlander

1 Bakgrund

På uppdrag av regeringen genomförde Socialstyrelsen 1999 en nationell kartläggning av antalet hemlösa. Undersökningen baserades på antalet inrapporterade hemlösa som myndigheter och frivilligorganisationer hade varit i kontakt med under en mätvecka varen 1999. Kartläggningen resulterade i rapporten "Hemlösa i Sverige 1999 – vilka är de och vilken hjälp får de?" (Socialstyrelsen följer upp och utvärderar 2000:1). I samma rapport redovisades också resultatet av en intervjuundersökning om hur olika lokala aktörer som myndigheter, frivilligorganisationer och bostadsföretag arbetar för att lösa hemlöshetsproblemet.

En av huvudslutsatserna i Socialstyrelsens rapport var att det är viktigt att på lokal nivå följa upp hur hemlöshetsproblemet ser ut. God kännedom om den egna kommunens hemlösa och vilka hemlösa som registrerats hos olika myndigheter är viktig kunskap för att kunna lösa problemet. Flera kommuner i landet har efter det gjort lokala uppföljningar av hemlöshetsituationen. I Västerås gjordes på uppdrag av individ- och familjenämnden en kartläggning under vecka 48/2000, då olika myndigheter och frivilligorganisationer ombads att rapportera in vilka hemlösa som de haft kontakt med under den aktuella mätveckan. Resultatet av denna undersökning låter sig jämföras med Socialstyrelsens kartläggning, eftersom kommunen har använt sig av samma definition på hemlöshet som Socialstyrelsen gjorde. Västerås egen undersökning visade att det fanns 242 kända hemlösa personer. Enkätundersökningen kommer att upprepas årligen samma vecka vilket gör det möjligt att kunna följa utvecklingen på lång sikt.

Som ett komplement till den lokala kartläggningen efterfrågades information om hur man inom kommunens socialtjänst arbetar med att lösa hemlöshetsproblemet och framför allt hur man gör det tillsammans med kommunens bostadsföretag. Av den anledningen

fick jag i uppdrag av sekreteraren i den statliga Kommittén för hemlösa att genomföra gruppvisa intervjuer med företrädare för socialtjänst och bostadsföretag i Västerås enligt samma modell som Socialstyrelsen använde sig av i sin kartläggning 1999.

Syfte och frågeställningar

Syftet med intervjuundersökningen är att få en fördjupad kunskap om hur representanter för socialtjänsten och hyresvärdar i Västerås ser på hemlöshetsproblematiken och hur man agerar gentemot personer som har en svag ställning på bostadsmarknaden samt hur man arbetar för att lösa problemet.

De frågeställningar studien skall besvara är:

- Hur uppfattar socialtjänsten respektive bostadsföretagen hemlöshetssituationen i Västerås?
- Hur arbetar de för att motverka hemlöshet respektive stödja de som i dag är hemlösa?
- Om och hur samverkar de och andra aktörer (psykiatri, kriminalvård, kronofogdemyndigheten osv.)?

Metod och empiri

Sekretariatet för Kommittén för hemlösa uttryckte på ett tidigt stadium önskemål om att gruppvisa intervjuer skulle ske med företrädare för socialtjänsten på två proAros-områden, bland annat för att se om det fanns skillnader i deras respektive syn på hemlösas problembild och behov av hjälpinsatser.¹ Förfrågningar om områdenas medverkan ombesörjdes av Ann Tjernberg vid sociala nämndernas stab, som är kommunens beställarfunktion inom individ- och familjeomsorgen. De två områden som valde att medverka i gruppintervjuerna redovisade båda många hemlösa i den kartläggning som kommunen genomförde vecka 48/2000. Kommittén hade för sin del inget att invända mot förslaget. Respektive område avgjorde själv vilka socialarbetare som skulle medverka i gruppinter-

¹ Västerås kommun består sedan 1993 av en beställare- och en utförarmodell. ProAros är utförarorganisationen och omfattar bl.a. verksamhetsområdet individ- och familjeomsorg. ProAros är indelat i sju geografiska områden och fyra kommungemensamma områden (kultur, gymnasieskolor, gemensamma verksamheter, sysselsättning och försörjning).

vjun. Områdeskontoren har anonymiserats i denna rapport och benämns A respektive B.

Förfrågningarna till de båda bostadsföretagen ombesörjdes likaså av sociala nämndernas stab. Utgångspunkten var att gruppen skulle bestå av både kommunens allmännyttiga bostadsföretag (Byggnads AB Mimer) och ett privat bostadsföretag. I det följande används begreppen "privat bostadsföretag" och "privat fastighetsägare" synonymt.

I en kvalitativ studie som denna finns ingen ambition att försöka generalisera det erhållna resultatet; syftet är snarare att beskriva variationen av uppfattningar i populationen. Antalet intervjuer är visserligen begränsat, men viktigare än hur många intervjuer som genomförs är intervjupersonernas villighet att ge även känslig information, deras insikter om förhållanden och sammanhang samt deras förmåga att verbalisera det man lätt tar för givet och undgår att påpeka för intervjuaren (Alvesson 1992). Sammansättningen i respektive fokusgrupp har utgått från dessa principer.

För att besvara frågeställningarna har fyra fallbeskrivningar (vinjetter) använts. Vinjetterna har använts som stöd för att resonera kring olika typer av hemlöshetssituationer och inte som strukturerat intervjuformulär. Dessa vinjetter konstruerades för Socialstyrelsen större intervjuundersökning 1999. De skapades med stöd av journaler och akter från tidigare Socialvårdsbyrån för bostadslösa² i Stockholm och speglar inga verkliga ärenden. Vinjetterna beskriver följande problematiska bostadssociala situationer: hyresskuld, störningar (relaterade till psykiska problem), utskrivning från institution samt akut hemlöshet.

Gruppintervjuerna genomfördes på Stadshuset i Västerås under maj månad 2001. Intervjuerna har spelats in på band och därefter skrivits ut i sin helhet för bearbetning och analys. För att lättare kunna skilja på vad olika intervjupersoner och olika grupper har sagt anges första bokstaven i personens namn vid återgivande av citat. Benämningen "I" betyder intervjuaren. Under varje citat anges vilken intervju citatet är taget ur.

² Har numera ändrat namn till Enheten för hemlösa.

2 Hemlöshetsituationen i Västerås

Främst missbrukande svenska män

De intervjuade ombads i inledningen av intervjuerna beskriva hur de uppfattade att gruppen hemlösa såg ut i Västerås. Den bild som gavs var samstämmig trots att intervjupersonerna arbetar i olika verksamheter. De intervjuade inom socialtjänsten säger att de arbetar väldigt mycket med bostadssociala frågor eftersom nästan alla deras klienter har bostadsproblem eller är hemlösa.

Både bostadsföretagen och socialtjänsten hävdar att hemlösa i Västerås främst består av svenska missbrukande män i åldern 35–40 år. Resultatet av kommunens egen kartläggning hösten 2000 visar emellertid att åldersintervallet 41–50 år inrymmer största andelen hemlösa (37 %). Cirka 2/3 av antalet hemlösa var i åldrarna 31–50 år (tabell 1).

Tabell 1. Åldersfördelning av hemlösa i Västerås vecka 48/2000.

Ålder	Procent
61 – 70	2 %
51 – 60	9 %
41 – 50	37 %
31 – 40	33 %
21 – 30	15 %
< 21	3 %

Källa: Individ- och familjenämnden (2001). Resultat av kartläggning över hemlösas sociala situation vecka 48/2000. (Rapporten är författad av Ann Tjernberg, sociala nämndernas stab).

Den privata fastighetsägaren nämner att den tidigare vanligt förekommande gruppen av äldre alkoholister inte längre är så markant. Denna iakttagelse bekräftas av socialtjänsten i område B som även säger att missbruksmönstret ändrats; i dag är blandmissbruk vanligare än renodlat alkoholmissbruk. I område B säger socialtjänsten också att hemlöshet är vanligare i vissa missbruksgrupper jämfört med andra.

M: Sedan måste jag säga att dom som är rena alkoholister har oftast ett eget kontrakt, alltså eget boende mera, narkotikamissbrukare har oftare inackorderingshem eller bor i bilar eller med mamma eller med

kompisar, dom flyter runt. Alkisarna klarar av att bo bättre än vad en narkotikamissbrukare gör.

K: Dom ballar inte ur lika mycket, emellan är dom väldigt reko, mellan perioderna kan dom ju..., dom kan ju haft arbete och skött sig i för några år sedan jättebra, så dom kan ju det livet ända fram till det blir för mycket drickande.

M: Dom dricker ofta ensamma eller tillsammans med några få, men narkotikamissbrukare drar åt sig så många andra både kriminella och andra missbrukare, så det är så mycket störningar.

(Område B)

Det är inte så många kvinnor som är hemlösa i Västerås enligt socialtjänsten i område B. (Dess andel av antalet kända hemlösa vecka 48/2000 utgör 19 % vilket i princip är samma andel som i Socialstyrelsens kartläggning 1999. Andelen kända hemlösa kvinnor i Västerås har dock minskat från 26 till 19 % under perioden våren 1999 till hösten 2000). Socialtjänsten där känner till kvinnor som missbrukat hårt i många år, men som ändå alltid haft ordnat boende.

M: Sedan har jag också en känsla av att procentuellt sett så bland kvinnogruppen missbrukare så är det fler som har ett boende trots att dom har sitt missbruk än män för att..., jag vet inte om kvinnor har, nu låter det jättedumt, men jag vet inte om kvinnor har lättare att beveka hyresvärdarna eller lättare att komma till eller få nya chanser.

(Område B)

Kärv bostadssituation

I dag råder det enligt de intervjuade grupperna bostadsbrist i Västerås. Som exempel får det privata bostadsföretaget ungefär 1 000 ansökningar om lägenhet per år, medan de enbart förmedlar 50–100 lägenheter under ett år. Det allmännyttiga bostadsbolaget å andra sidan har en kö med 5 600 personer och i beståndet finns cirka 14 000 lägenheter. Vid båda bostadsföretagen säger man att situationen är ovanligt svår just nu, eftersom det byggs marginellt och högskolans expansion gör att socialt utsatta grupper har extra svårt att kunna få de små lägenheter som de ofta efterfrågar. Socialtjänsten i område A lämnar samma bild.

Ett problem som nämns i alla intervjuer är den förtroendekris mellan fastighetsägare och kommunen som finns sedan något år. De privata fastighetsägarna upplever att kommunen brutit ett avtal

när man inte erhållit tomtmark i det attraktiva området Östra hamnen, vilket ledde till en förtroendekris mellan bostadsföretagen och kommunen. Denna konflikt verkar nu ha bilagts eftersom ett nytt samarbetsavtal slöts i början av hösten 2001 med ungefär samma innebörd som tidigare avtal.

3 Hyresskuld och vräkningshot

Lena Karlsson är en 40-årig ensamstående kvinna. Hon arbetar 80 % av heltid och är lågavlönad. Inkomsterna efter skatt ligger strax över försörjningsstödsnorm. Hon kan inte få heltidsjobb. Hon har lite dyr hyra (4 100 kr i månaden) och har inte kunnat få någon billigare lägenhet som hon vill ha. Hon ligger nu efter med tre månaders hyror och riskerar vräkning. Hon har inte några besparingar eller släktingar som kan hjälpa henne. Hon ansöker nu om hjälp till att betala sin hyresskuld.

Med detta fall som utgångspunkt tillfrågades de intervjuade om arbetssätt och svarigheter när det gäller

- hur socialtjänsten informeras när någon riskerar vräkning,
- hur socialtjänsten arbetar för att avvärja det akuta vräkningshotet och förhindra att situationen uppstår igen,
- vad socialtjänsten och bostadsföretagen tror om Lenas möjligheter att ordna en billigare bostad,
- vad som händer om Lena skulle vräkas,
- krav på god ekonomi som hyresvärdar ställer för att acceptera hyresgäster, samt
- samarbetssvarigheter mellan socialtjänst och bostadsbolag vad gäller vräkningshotade hushåll.

Bostadsföretagen känner inte riktigt igen Lenas ärende.

T: Ja, fast det är ovanligt att det är en fyrtioårig kvinna för dom brukar ha hög betalningsmoral, det är oftast män i tjugo- till tjugofemårsåldern som prioriterar att byta bil i stället för att betala hyran.
(Privat bostadsföretag)

Även i område A nämner man denna grupp som inte förstår vilka konsekvenser som kan uppstå om man inte betalar sin hyra i tid.

A: När det gäller ungdomar är min känsla att man inte fattat hur allvarligt det här är ”jag betalar den 10:e” och ”dom vet att jag får in pengar nu den 18:e” men det är ju liksom hela månaden för sent, så ska dom ut med nästa månadshyra, att man inte riktigt fattar att betalar man den 5:e så ser bostadsbolaget det som en skuld.

(Område A)

Det finns enligt samma förvaltning en viss grupp som faktiskt bör vråkas för att till slut inse vad deras handlande leder till.

A: Och det finns ändå, vidhåller jag ändå, dom som bara ska avhysas. Om man är 32 år, man har pengar eller får socialbidrag till hyran, man betalar aldrig någon hyra utan man bara bor, då tycker jag att man inte ska få bo. Man får ta konsekvenserna någon gång av sitt handlande och dom ärendena..., det är ju ofta unga män, sextioåringar, jag tycker att dom kan ta den här avhysningen, hur det är att bli bostadslös. Hur ska dom annars..., om vi hela tiden skyfflar in deras hyror, vad är det för uppfattning om livet?

(Område A)

Socialkontoret i område B påpekar att med hänsyn till att Lena enligt beskrivningen i vinjetten inte ser ut att ha några andra problem än ekonomiska, kommer man troligtvis inte i kontakt med henne. I stället kommer hennes ärende att handläggas av den kommundemensamma enheten Sysselsättning och Försörjning (därför diskuterades detta ärende mer övergripande i denna intervju). I område A gör man samma bedömning, men där har man arbetat mer tydligt med hyresskuldfrågor och man känner väl igen historien om Lena. Båda socialkontoren säger att de främst kommer i kontakt med Lena om det visar sig att hon utöver sina ekonomiska problem även har andra sociala problem.

Bostadsbolagen har dialog med Lena men kontaktar inte socialtjänsten

Det kommunala bostadsbolaget säger att det skulle kontakta Lena tidigare än vad som anges i vinjetten, troligtvis redan efter en månad. Den privata fastighetsägaren delar denna uppfattning och

framhåller att påminnelser skickas ut åtminstone när två hyror har uteblivit.

T: Det går till på ungefär samma sätt, det går ut några påminnelser och det är väl först när dom har... en hyra är det inte ovanligt att man släpar efter med men när det väl börjar bli två hyror börjar man dra öronen åt sig och vi agerar väl ungefär på samma sätt. Vi har ju så pass få hyresgäster så vi har en ganska bra kontakt, vi känner ju nästan alla våra hyresgäster. Vår uthyrare känner dom mycket bättre än jag för jag vet knappt vilka de är. Så vi har en ganska rak kontakt och hon är inte rädd för att ringa någon och fråga "hur ligger det till?" och förklara för dom att om ni inte skärper er så riskerar ni era hyresrätt.
(Privat bostadsföretag)

Samma värd betonar samtidigt att bolaget alltid för en dialog med hyresgästerna och försöker hitta lösningar. Det man konkret gör när denna situation uppstår är enligt det allmännyttiga bostadsbolaget att man erbjuder Lena en avbetalningsplan.

Det privata bostadsföretaget säger att man nästan aldrig kontaktar socialtjänsten i fall som Lena, utan det är upp till hyresgästerna att ordna med hyresbetalningen. Även det kommunala bostadsbolaget säger att man i ett sådant läge inte kontaktar socialtjänsten utan det sker först i samband med avhysningen. Det privata bostadsföretaget berättar också att dessa problem inte alltid går till verkställd vräkning. Ett alternativ är att be hyresgästen att själv säga upp sin lägenhet. Då slipper företaget vräkningsprocessen och hyresgästen får enligt dem en bättre referens än om hushållet vräks enligt rutin.

Socialtjänsten efterfrågar information

I område A ser man ett problem i att vissa hyresvärdar inte kontaktar socialtjänsten förrän det har gått några månader utan att en hyresgäst betalat sin hyra.

G: Men du, finns det inte ett annat problem här också, värdarna signalerar inte i tid så det går kanske två-tre månader.

M: Dom flesta signalerar ju i tid och nu har vi ett nytt...

G: Men tidigare var det ju så att vi inte fick veta.

I: Var det så förut att värdarna kontaktade sent?

G: Ja dom signalerade inte till personerna.

H: Det där har man försökt fixa till ett bättre samarbete.

(Område A)

Samma områdeskontor nämner att den interna gången för information om vräkning inom socialtjänsten tidigare var ”rörig” vilket nu har stramats upp.

Socialtjänsten hänvisar först tillbaka till värden

I område B tror socialarbetarna att om Lena kontaktade sysselsättnings- och försörjningsenheten skulle hon först få rådet att försöka göra upp om en avbetalningsplan med sin hyresvärd. Det var enligt socialkontoret lättare för några år sedan att få hyresvärdarna att acceptera detta, men det är inte omöjligt i dag heller. De intervjuade påpekar i och för sig att det kan bli svårt för Lena med sin låga inkomst att klara av att betala av sin hyresskuld i den takt som hyresvärdarna ofta kräver.

I område B tror man att Lena också skulle få en förteckning över andra värdar med en uppmaning att själv kontakta dem om ny lägenhet. De tror inte att Lena kommer att få sin skuld betald av socialtjänsten. Däremot skulle hon kanske kunna få låna pengar av socialtjänsten, som hon sedan får betala av.

Utöver insatser för att hjälpa Lena i det akuta skedet tror socialtjänsten i område B att sysselsättnings- och försörjningskontoret även kommer att hänvisa henne till arbetsförmedlingen så att hon kan försöka ordna ett heltidsarbete.

I område A säger intervjupersonerna att det nog skulle kunna bli en diskussion om Lena kan få hjälp att betala sin hyresskuld. De tror att den kommuncentrala enheten (Sysselsättning och försörjning) skulle vara ganska restriktiv mot Lena och att det är mycket möjligt att hon skulle få avslag på en ansökan om bistånd, eftersom hon har inkomst över försörjningsstödsnorm. Även på område A tror man att Lena kanske skulle kunna få ett lån av socialtjänsten som hon sedan får betala tillbaka. En annan insats som socialtjänsten i område A nämner är hushållsekonomisk rådgivning.

Om Lena vräks tror socialtjänsten i område A att hon skulle kunna lösa sin situation själv genom att flytta in hos någon kompis eller släkting, något man också skulle resonera med henne om. En annan möjlighet skulle vara att hon kan bo på vandrarhem ett tag. Socialtjänsten lägger inte ner mycket ”krut” på att hjälpa henne eftersom hon har en försörjning och inte är utslagen. Det finns inga boendeenheter inom kommunen som vänder sig till personer som ”bara” har ekonomiska problem. Det är inte heller troligt att

hon med enbart detta problem kan få förtur eller boendestödsavtal via socialtjänstens försorg.

Hyresvägledning – för personer som Lena

I Västerås drev proAros under perioden juni 1999 – maj 2000 ett hyresskuldprojekt med syftet att "sänka kostnaderna för försörjningsstöd till hyresskulder, att utveckla former för ett förebyggande arbete med personer som söker hjälp för hyresskulder samt förbättra samarbetet mellan involverade parter" (utdrag ur tjänsteskrivelse 000612 till individ- och familjenämnden). Det primära syftet var med andra ord inte att minska antalet avhysningar, även om detta blev en sidoeffekt av de uppsökande insatserna.

Under arbetet med hyresskuldprojektet kunde man iaktta att det var samma personer som hade återkommande problem med att betala sina hyror. Inom ramen för projektet utvecklades en arbetsmetodik som innebar att man utvecklade ett samarbete med hyresvärd, socialkontoren på områdena samt sysselsättnings- och försörjningsenheten. I slutrapporten noterar projektledarna bland annat följande:

Soc.sekr. beskriver den förändrade metoden i hyresskulsarbetet med att klienten i dag får ta ett större ansvar, och måste i större utsträckning själv bidra till att hitta lösningar på sin hyresskuld. Soc.sekr. uppger att de i högre grad lägger tillbaka ansvaret på klienten för att hitta lösningar. I dag får klienten göra mer vad den kan t.ex. betala in alla sina inkomster till hyresskulden, därefter kan familjen beviljas matpengar. Arbetssättet har en stor pedagogisk vinst. Det blir en kännbar konsekvens för klienten. Detta kan motverka att en ny hyresskuld uppstår (Martinsson & Häggström 2000, s. 12).

Detta uppfostrande synsätt på klientarbetet innebär att socialtjänsten i största möjliga mån strävar efter att lägga över ansvaret på den enskilde individen; det är inte frågan om att utveckla en arbetsallians mellan socialarbetare och klient.

Hyresskuldprojektet resulterade i ett nytt projekt med hyresvägledning som startade våren 2001 med särskilt anställda hyresvägledare och en samordnare som närmast ansvarig för verksamheten. Hyresvägledarna bedriver en uppsökande verksamhet i samarbete med bostadsföretagen gentemot de hushåll som har försummat att betala in hyran eller där det finns en ackumulerad

hyresskuld. Avsikten är att på ett tidigare stadium kunna erbjuda hushåll rådgivning och i samarbete med bostadsföretaget kan man göra upp om avbetalningsplaner. Hyresvägledarna kan även följa med personer till konsumentrådgivningen eller se till att en sådan kontakt etableras. Socialtjänstens tidigare erfarenheter har varit att ekonomiskt svaga hushåll inte gärna gick till rådgivning. Personerna uppfattades inte som motiverade av socialtjänsten att ändra sin livsstil. En viktig del i hyresvägledarnas arbete är därför att hjälpa berörda hushåll att ändra "livsstil" och hitta alternativa sätt att agera för att undvika att hamna i ekonomiska svårigheter.

Det bör samtidigt understrykas att uppkomna hyresskulder naturligtvis inte enbart är en "livsstilsfråga", utan också resultatet av att många människor – inte minst ensamstående mammor – lever under svår ekonomisk press (Socialstyrelsen 2001, SOU 2001:79).

Byte av lägenhet svårt med skuld

Enligt det privata bostadsbolaget är det sällsynt att man tillåter en hyresgäst med skuld att byta lägenhet inom beståndet, även om denna lägenhet skulle innebära en lägre hyreskostnad. Det har hänt i något fall men då krävs att hyresgästen lyckas uppvisa betalningsvilja. Hos det allmännyttiga bolaget säger man att detta bedöms "från fall till fall". Det beror på hur länge personen har bott hos hyresvärdarna och om det funnits betalningsproblem tidigare. Båda medger att principen är att skulder skall vara betalda innan man får byta sin lägenhet inom beståndet.

Enligt socialtjänsten i område B är det inte helt omöjligt att Lena på egen hand skulle kunna ordna en ny och billigare lägenhet trots att hon har en skuld. I område A tror man däremot att Lena inte kan byta lägenhet när hon har sin skuld obetald, såvida hon inte först har gjort upp om en avbetalningsplan med sin hyresvärd.

Krav på god ekonomi från bostadsbolagen

Både det privata och det allmännyttiga bostadsbolaget kontrollerar sina blivande hyresgästers ekonomi innan de godkänns som hyresgäster. Man ser efter om hushållet har skulder och om inkomsten

står i proportion till hyran. Det kan bli aktuellt att ställa krav på en borgensman om ekonomin inte ser hållbar ut.

T: Det här med betalningsmoralen är ju så svårt, vi tittar ju alltid om de har gamla skulder hos kronofogden... Vi är väldigt noga när vi tar in i alla fall.

(Privat bostadsföretag)

Om en person har skulder, oavsett om det är hyresskulder eller andra skulder godkänns denne inte som hyresgäst.

I: Kan andra skulder än hyresskulder påverka möjligheterna?

T: Nej, det är andra skulder också, för oss spelar det inte så stor roll vilka skulder man har. Ena gången kanske man missköter att betala in skatter och moms och nästa gång kan det vara hyran.

(Privat bostadsföretag)

Däremot är det inte hos det privata bostadsbolaget omöjligt för en person som uppbär försörjningsstöd ("socialbidrag") att få en lägenhet, även om hyresvärden påpekar att man drar öronen åt sig och vill kolla personen extra noga. Det allmännyttiga bostadsbolaget säger att en förutsättning för att man skall godkänna socialbidragstagare som hyresgäster är att socialtjänsten garanterar hyran, och upplever det inte som svårt att vid behov få en sådan garanti. Allmännyttan säger sig ha denna säkerhetsåtgärd som en "backup" för att försäkra sig om att hyran blir betald i tid.

K: Hur den person som får en lägenhet får sina pengar det lägger vi oss inte i, men det finns en backup om det skulle strula att man [socialtjänsten, min anm.] ansvarar för hyran.

(Allmännyttigt bostadsföretag)

Om Lena vräks kan hon inte få en ny lägenhet hos vare sig det allmännyttiga bostadsföretaget eller den privata fastighetsägaren. Förutsättningen för att hon åter skall kunna få en bostad är att socialtjänsten går in och garanterar hyran.

Inget utvecklat samarbete

Som intervjuerna visar förekommer det inte mycket samarbete mellan socialtjänst och bostadsföretag kring hushåll med svag ekonomi om man bortser från hyresvägledningen. De intervjuade bostadsbolagen anser, att enbart om det finns barn med i bilden är

socialtjänsten aktiv. Socialtjänsten brukar enligt hyresvärdarna inte vara med vid själva avhysningen. Socialtjänsten i område A bekräftar att det inte finns något samarbete med kronofogden annat än vid direkt avhysning. De säger dock att socialtjänsten, tvärtemot vad bostadsföretagen hävdar, är med och diskuterar avhysningsärendet med kronofogden.

A: Inte mer än att man har ett samarbete när man får meddelandet om avhysningsdatum, då tar jag alltid kontakt med kronofogden och vi pratar igenom. Har du träffat henne? Har du varit där? Hur ser det ut? Vad säger dom? Ibland säger dom "han bor redan hos sin flickvän och det här är bara en formalitet" så då gör jag inte något mer i det ärendet. Andra gånger säger jag att "be att hon ringer mig så får vi prata om hur vi ska hitta..."

(Område A)

Reflektioner från intervjuerna om Lena

Hyresskuldprojektet/hyresvägledningen i Västerås saknar motsvarighet i övriga kommuner som intervjuats om dessa vinjetter. Förebyggande arbete av det slaget efterfrågades i Socialstyrelsens rapport om hemlöshet. Det är bra att genom ett sådant projekt kunna arbeta med bostadssociala frågor innan akut hemlöshet uppstått.

Bostadsföretagen tror inte att socialtjänsten kan hjälpa Lena och man skulle därför inte kontakta den sociala myndigheten. Denna inställning tyder på ett lågt förtroende för socialtjänstens arbete.

Det privata bostadsföretaget säger att de uppmanar hyresgäster med hyresskulder att självmant säga upp sig, vilket dock innebär att individer hamnar i en rättsosäker situation. Det rättsliga systemet sätts ur spel. Man förespeglar hyresgästen att dennes möjligheter att få en ny bostad på den reguljära bostadsmarknaden skulle bli bättre om han själv säger upp sitt hyresavtal. Men alla undersökningar och praktisk erfarenhet visar att detta saknar all betydelse och ökar inte den enskildes möjligheter att få en ny bostad. Den ende som tjänar på detta förfarande är bostadsföretaget som undviker administrativt arbete och kostnader i samband med avhysningen.

Om Lena vräks kan hon inte få en ny lägenhet samtidigt som socialtjänsten inte har "boenden" för denna grupp. De intervjuade säger i och för sig att personer som Lena ofta kan ordna boende

hos anhöriga och bekanta men det hänger då på att hon har kontakter. Har alla det?

4 Störningar relaterade till psykiska problem

Karin Strömberg är 39 år. Det har kommit klagomål från hyresvärderna. Grannarna har klagat eftersom Karin har varit störande. De vill bli av med henne. Hon har fått flera varningar från hyresvärderna men det har inte hjälpt. Enligt värderna vill hon varken ha med socialbyrån eller sjukvården att göra. Värderna kräver nu att socialbyrån gör något radikalt – annars blir Karin vräkt.

Med detta fall som utgångspunkt tillfrågades de intervjuade om arbetssätt och svårigheter när det gäller

- hur socialtjänsten informeras om Karins problem,
- socialtjänstens agerande för att få kontakt med Karin,
- socialtjänstens agerande för att lösa hennes bostadsproblem och andra problem,
- vad bostadsbolagen och socialtjänsten tror om Karins möjligheter att bo kvar i sin lägenhet, samt
- hur socialtjänsten och bostadsföretagen ser på sitt samarbete med landstingspsykiatrin kring personer med Karins problematik.

I såväl område A som i område B känner de intervjuade väl igen den typ av problematik som Karin har. Även de två bostadsbolagen är väl förtrogna med hyresgäster som av andra skäl än missbruksproblem agerar störande.

Bostadsbolagen tar inte kontakt med socialtjänsten eller psykiatrin

Det allmännyttiga bostadsbolaget tror inte att man skulle kontakta socialtjänsten när en situation som denna uppstår.

K: Men vad socialbyrån kan göra i det här fallet det förstår jag inte.

I: Men ni skulle inte kontakta dom här heller utan ni skulle sätta i gång med en vräknings...

K: Jag vet inte vilken insats dom skulle kunna göra.

(Allmännyttigt bostadsföretag)

Samma värd skulle troligtvis inte heller kontakta psykiatrin, eftersom man har erfarenhet av att psykiatrin ändå inte får göra någonting baserat på ett sådant samtal. Sekretessen som psykiatrin måste iaktta gör att det enligt den intervjuade blir svårt att få i gång en dialog.

Det privata bostadsföretaget säger att det kan vara svårt för lekman att bedöma om någon har psykiska problem och att det därför är svårt att veta om man ska kontakta socialtjänsten eller psykiatrin. Man försöker därför ofta få kontakt med anhöriga för att få dem att hjälpa till. Det allmännyttiga bostadsbolaget håller med om att anhöriga skulle kontaktas och nämner även en eventuellt god man som skulle kontaktas i detta läge.

Socialtjänstens många sätt att få kontakt med Karin

Det viktigaste enligt socialtjänsten i område A är att snabbt etablera en kontakt med Karin. Både där och i område B blir den första insatsen att skriva ett personligt brev till Karin där man presenterar sig och berättar att man önskar träffa henne.

A: Inte alltid, men det har hänt också att man har fått komma några gånger och då droppar man ett nytt brev i lådan "jag var här kl. 14, du var kanske inte hemma, har du glömt bort?" Man får försöka hålla tonen att vi inte blivit utestängda. Ja, det är väldigt olika hur det lyckas.

(Område A)

Socialtjänsten i område B tycker att breven är opersonliga och nämner att man under en period skrev under med namn på personal på mottagningsenheten. Det ledde till att fler personer självmant tog kontakt, personer som tidigare kanske "ropat" efter hjälp men inte vetat var den fanns.

Enligt de båda socialkontoren är det viktigt att hitta det sammanhang som Karin finns i för att på så vis kunna etablera en kontakt. De intervjuade i område A utvecklar detta resonemang: om man inte blir insläppt hos Karin kan socialarbetaren undersöka om

det finns någon annan inom till exempel socialtjänsten som redan känner Karin. Om hon har socialbidrag kan hennes handläggare kanske hjälpa till att etablera en kontakt. Man kan till exempel be att få vara med på nästa möte som Karin har hos sysselsättnings- och försörjningsenheten. Det kan också finnas kontakter inom frivilligorganisationer eller med vänner och anhöriga som eventuellt kan vara behjälpliga med att etablera en kontakt. Ytterligare en person som Karin kanske har kontakt med är kvartersvärden om det finns någon där hon bor.³ Då kanske denne kan hjälpa till med att etablera kontakt med Karin.

Inte säkert att socialtjänsten får kontakt före vräkning

Eftersom Karin har uttryckt att hon inte vill ha kontakt är det enligt de intervjuade i område A viktigt att visa för henne socialtjänstens goda intentioner och berätta för henne vad man kan hjälpa till med. Det är enligt de intervjuade inte säkert att man kan rädda Karins lägenhet när det har gått så här långt. I vissa fall får man inte kontakt förrän vräkningen har verkställts. Och kanske är det rätt enligt socialtjänsten i område B:

M: Men om vi räcker ut en hjälpande hand och dom inte fattar den handen så blir konsekvensen att dom blir vräkta, det är deras eget ansvar, det är vuxna människor.
(Område B)

Båda socialkontoren anser att det efter vräkning kan vara lättare att få kontakt med Karin. Den vräkta är oftast då mer kontaktbenägen. Vissa personer som inledningsvis är väldigt skeptiska till kontakt tycker i efterhand, enligt socialtjänstområdena, att det var bra att socialtjänsten insisterade. Dessa klienter inser efter ett tag att de faktiskt kan få hjälp med saker som de har svårt att klara på egen hand, framhåller intervjupersonerna.

Hyresvärdens inställning är avgörande

Det är enligt socialtjänsten i område A viktigt att snabbt "lugna" Karins hyresvärd. När man har fått kontakt med Karin måste man informera hyresvärden att man lyckats etablera en kontakt och att

³ Det allmännyttiga bostadsföretaget har utvecklat ett system med "kvartersvärdar".

det nu finns en plan att arbeta utifrån. Även andra i Karins omgivning som grannar och anhöriga kan behöva lugnas och få veta att socialtjänsten nu arbetar med ärendet. I dialog med värden kan man försöka flytta fram avhysningsdatumet så att socialtjänsten får tid att arbeta med Karin.

I område B säger de intervjuade att det är vanligt att personer vräks på grund av störningar. Man säger sig ha förståelse för värdens och grannarnas svåra situation.

K: Jag förstår ju värdens svåra sats, framför allt grannarnas svåra sats så det måste man bekräfta "så här är det, så här kan det inte fortsätta för någon".

I: Men om ni skulle försöka behålla henne i...

K: Man kan ju inte kräva av värden att han ska behålla henne utan att det blir någon förändring.

M: Nej, utan man kommer överens tillsammans med värden att "nu har vi gjort det här och det här, kan hon få bo kvar under de förutsättningarna?"

(Område B)

Det blir enligt de båda intervjuade socialtjänstkontoren ofta lättare att övertyga värden om att skjuta på avhysning om denne förstår att Karin har psykiska problem och att det är därför som hon kan ha ett störande beteende.

A: Ja, men det visste ju inte den här vicevärden om men jag berättade för honom att "dom här har bistånd och vi får försöka förbättra det och du är välkommen att ta kontakt med dom (boendestödet) om du vill veta eller tala om för dom vad du tycker behövs". Det kan man ju säga att det är ett sekretessbrott att jag pratar med någon om dom, men det är ju lite som att välja mellan pest och kolera. Jag känner att det är i gott uppsåt. Dom ska få behålla sin bostad. Och då backade värden ganska snabbt "jaha, vi har inte vetat, vi har ju inget intresse av att ställa folk på gatan".

(Område A)

Vid det allmännyttiga bostadsbolaget säger man att om Karin är riktigt sjuk kan det vara bra att se till att hon blir vräkt.

K: Om vi säger så här; det finns fall där den här personen..., nu vet jag inte om hon är det, men är hon så pass sjuk att hon inte klarar ett eget boende med då har ingen upptäckt det. Då tycker jag att jag kan vara ganska tuff. För vräker jag henne får någon upp ögonen för vilken hjälp hon egentligen behöver.

(Allmännyttigt bostadsföretag)

Samtidigt säger man att det är viktigt att ha ”kött på benen” och veta att det verkligen rör sig om allvarliga störningar. Enligt de båda bostadsföretagen är det ofta svårt att få grannar som anmält störningar att ställa upp och vittna inför hyresnämnden. Båda påpekar att det mycket väl kan bli så att Karin vräks, eftersom man i första hand måste värna om sina goda hyresgäster. Samtidigt känner man vid det allmännyttiga bostadsbolaget till flera personer med psykiska problem som blivit dåliga och efter att de fått adekvat vård återvänt till sina lägenheter.

Insatser till Karin och stöd till värden

Om socialtjänsten lyckas etablera en kontakt med Karin finns det enligt socialtjänsten i område A två duktiga psykiatrisjuköterskor anställda inom kommunens äldre- och handikappomsorg som man eventuellt kan koppla in för att hjälpa Karin. Det finns en stödgrupp som kan kopplas in för att hjälpa Karin och den fungerar som hemtjänst för psykiskt sjuka personer. Den insatsen lugnar ofta hyresvärderna som då vet att Karin får kontinuerligt stöd.

De insatser som socialtjänsten i område B skulle sätta in som stöd till Karin – om man lyckades få kontakt med henne – rör sig även här om äldre- och handikappomsorgens stödinsatser via specialgruppen.

M: Däremot har vi utnyttjat själva specialgruppen som är en enhet inom äldre- och handikappomsorgen som jobbar med socialt stöd i boendet hos psykiskt sjuka i första hand men även missbrukare och dom är guld värda, dom här riktigt tunga omsorgsmässiga personerna dom gör ett bostödsjobb på något sätt.

(Område B)

Representanten för det allmännyttiga bostadsbolaget tycker inte att personer som Karin får tillräckligt stöd av socialtjänsten. Hon nämner att många av de funktionshindrade och psykiskt sjuka, som skrivits ut i samband med de stora reformerna, har satts i lägenheter utan tillräckliga insatser vilket gjort många av dem passiva. Samma sak säger även de intervjuade i område A.

Svårt att ordna lägenhet om Karin vräks

För en person som vräcks på grund av störningar är det enligt de intervjuade inom socialtjänsten ännu svårare än för dem som enbart haft ekonomiska problem att igen få en lägenhet. I område B säger de intervjuade att om Karin kommer i gång och får en ordentlig planering för insatser så kan hon nog få en träningslägenhet genom socialtjänsten, men det kan ta tid.

Brist på boendialternativ för personer som Karin

Socialtjänsten har svårt att se vilken typ av boendialternativ som de skulle kunna erbjuda Karin om hon vräcks. Det finns inget att tillgå även om Karin skulle vara berättigad till bostad genom handikappomsorgen eftersom det där finns brist på boenden. Enligt socialtjänsten i område A tar inackorderingshemmen inte alltid emot personer som Karin då de bedöms vara alltför sjuka. Ett alternativ som kan övervägas är att undersöka om det finns plats på ett härberge som hör till ett servicehus, men de intervjuade tycker inte att det är en bra lösning då det endast är ett nattboende.

Det finns enligt de intervjuade socialtjänstkontoren ett boende för kvinnor, Svea, där Karin kanske skulle kunna få bo. Där är tanken att personer med missbruksproblem skall kunna få bo under en övergångsperiod. Socialtjänsten i område B säger att det är ett problem att man tvingas blanda psykiskt sjuka med missbrukare.

B: Det är ju precis så vi gör, vi blandar friskt, rena missbrukare med psykiskt sjuka och så där och likadant på vårt sysselsättningsprojekt där har vi det också så... Det är nästan så att man bjuder ut dom här människorna att utnyttjas.

I: Dom som har psykiska problem utnyttjas av missbruks...

B: Ja, dom har inkomst och kan inte säga nej...

K: Framför allt är det en jättstor risk, oavsett om det är en man eller kvinna som har psykiska problem som man då av resursskäl sätter in på ett inackorderingshem, man erbjuder ju nya kontakter i missbruksvärlden och förvärrar problematiken för dom här människorna.

(Område B)

Kvinnor som vräcks bor mindre sällan på kommunens boende än männen. De finner ofta män som de kan bo hos. De båda intervjuade socialkontoren säger att det är troligt att Karin skulle flytta in hos någon annan man, troligtvis även denne med psykiska problem

eller missbruk. Ett annat alternativ är att hon kan bo hos anhöriga ett tag.

Samarbetet med psykiatrin fungerar inte

Det händer att man vid socialtjänsten i område A kontaktar psykiatrin i fall som Karins och frågar om hon har en kontaktperson inom psykiatrin. Då kan man kontakta den eventuella kontaktpersonen och se till att Karin får den vård som hon behöver. Även socialtjänsten i område B skulle vid misstanke om psykiska problem kontakta psykiatrin för att se om man där hade en aktiv behandlings- eller stödkontakt med Karin. Man skulle utröna om man kunde göra någonting gemensamt, psykiatrin och socialtjänsten. De intervjuade socialarbetarna påpekar att det är viktigt att få ett mandat från Karin för att bryta sekretessen och kunna börja arbeta tillsammans med psykiatrin.

Enligt socialtjänsten fungerar inte samarbetet med landstingets psykiatri kring denna typ av ärende särskilt bra. Psykiatrin är främst intresserade av patienterna till dess de är "medicinskt färdigbehandlade". Sedan tycker socialtjänsten att psykiatrin ser det som enbart kommunens uppgift att lösa boende och andra problem. De både områdena önskar att psykiatrin kunde vara med och ge mer stöd även efter utskrivning från slutenvården.

B: Jag tycker att dom är väldigt smala fortfarande, medicinskt inriktade och även... ja, dom är fortfarande inne på slutenvården och vi skulle behöva ha dem ute mer.
(Område B)

H: Dom misslyckas ute i våra träningslägenheter för dom blir för ensamma, får för lite stöd och att psykiatrin inte jobbar ute hos dom utan dom sitter i sina vita rockar på kliniken.
(Område A)

M: Det är väl det att man skulle önska att dom kunde vara med och ge stöd efter att folk kommer ut också. Det kan dom väl men mycket är att gå och hämta, jag skulle önska att dom var lite rörligare ute i människors boende. Det stödet behöver inte bara vara vårt ansvar utan att man drog i det här gemensamt på något vis för dom har ju ändå en annan kompetens.
(Område A)

I område A tycker de intervjuade också att det är svårt att vid behov få personer med psykiska problem inskrivna i slutenvården. Dessutom tycker man att patienter skrivs ut alldeles för snabbt utan att socialtjänsten har blivit informerad på förhand om den förestående utskrivningen, trots att det är socialtjänsten som skall svara för att den sociala vardagen fungerar för psykiskt funktionshindrade.

De intervjuade i område A berättar att försök har gjorts för att få i gång ett bättre samarbete med psykiatrin, men än så länge vet man inte vad det kommer att leda till. Socialtjänsten i område B anser att formerna för hur man skall samverka är oklara och att det är svårt att hitta fungerande rutiner. Man kan också se att landstinget har få platser och att det finns lite pengar för verksamhet som vänder sig till psykiskt sjuka.

Ibland fungerar det!

De intervjuade i område B berättar också om samarbete kring individer som fungerat bra med psykiatrin. Det har handlat om att socialtjänsten ordnat ett boende varefter psykiatrin sedan har ställt upp med tillsyn.

Socialtjänsten i område B berättar om en verksamhet, Spindeln, som har inneburit en positiv förändring för gruppen med både psykiska problem och missbruksproblem. Område A bekräftar att det är ett boende som behövs, eftersom den gruppen har blivit mer utsatt under de senaste åren. Man nämner att vissa tvingats bo på turistanläggningar för att inget annat har gått att ordna.

Ännu svårare att samverka kring de som har dubbeldiagnos

I område B säger de intervjuade att den grupp som det är väldigt svårt att hjälpa är personer som både har psykiska problem och missbruksproblem (s.k. dubbeldiagnospatienter). De hamnar mellan socialtjänsten och psykiatrin och även mellan olika delar av socialtjänsten som exempelvis individ- och familjeomsorgen och handikappomsorgen.

Ändå fungerar samarbetet enligt de intervjuade i område B bättre med beroendeenheten inom psykiatrin jämfört med den vanliga

psykiatrin. Inom beroendevården finns en vidare förståelse och man är inte lika medicinskt inriktad som psykiatrin i övrigt.

Svårt med samarbete även inom kommunen

Även med kommunens handikappomsorg kan det vara svårt att samarbeta kring de personer som har psykiska problem.

I: Men har ni någon grupp som är renodlad, där man tänker att det psykiska problemet verkligen är det primära?

M: Det finns sådana och dom är dom absolut svåraste när det gäller samverkan tycker jag.

K: Ja.

M: För där är det liksom värre än värst, både när det gäller boenddelen och vem som ska hjälpa rent psykiatriskt och socialt, där är det bara undermåligt.

I: Berätta.

M: Ja och det handlar ju om samverkan mellan olika enheter inom socialtjänsten också, individ- och familjeomsorg kontra äldre- och handikapp. Vem gör vad med biståndshandläggning enligt LSS och en vanlig socialsekreterare, där man kan fatta ett LSS-beslut men man ändå inte kan vara behjälplig att tillhandahålla det nödvändiga boendet till exempel. Då läggs det på oss som inte har sådana kontakter med gruppboendestäder och gruppboenden utan som tvingas ringa till dom som i första hand jobbar med missbrukare och fråga: Kan ni fixa något boende till den här personen som är rent psykiskt sjuk och inte har missbruksproblem? Så stjäls allt över på individ- och familjeomsorgen som inte har resurser eller kapacitet att hjälpa dom som är hemlösa av dom psykiska [min anm.] skälen.

(Område B)

Reflektioner från intervjuerna om Karin

Bostadsbolagen kontaktar vare sig socialtjänsten eller psykiatrin när de stöter på den typen av problem som illustreras i vinjetten om Karin. De tror inte att Karin kan få hjälp av socialtjänsten eller att ett samtal med psykiatrin skulle leda till åtgärder. I stället säger den intervjuade vid det kommunala bostadsbolaget, att vräkning är ett sätt att se till att Karin får rätt hjälp. Även socialarbetarna på område B framför liknande åsikter när de hävdar, att "om vi räcker ut en hjälpare hand och dom inte fattar den handen så blir konsekvensen att dom blir vräkta, det är deras eget ansvar, det är vuxna

människor”. Detta resonemang är exempel på det som professor Hans Swärd benämner ”tesen om terapeutiska vräkningar” (Swärd 2000), dvs. ett sätt att rättfärdiga att man avhyser människor. Tesen innebär följande:

Det kan vara bättre att låta besvärliga hyresgäster bli vräkta än att till varje pris hålla dem kvar i en bostad. Att försöka rädda en människa som inte vill sköta sitt boende är som konstgjord andning, och leder inte till några långsiktiga lösningar. Tvärtom kan socialtjänsten medverka till att problemen förvärras för den enskilde individen. Det kan också leda till att grannarnas irritation ökar, vilket kan få överspridningseffekter till andra personer som har sociala kontrakt och försöker sköta sig. En vräkning behöver inte ses som en katastrof. Den störande hyresgästen får ta konsekvenserna av sitt handlande. Om till exempel en missbrukare inte upplever missbruket som problem har han inte några incitament för att sluta. Det är först när missbrukarna inser konsekvenserna (förlust av bostad och jobb) som de har någon anledning att upphöra med sitt missbruk. En vräkning kan skapa en sådan motivation. När missbrukaren väl är motiverad bör han återigen få möjligheten att pröva ett socialt kontrakt och då är situationen mer gynnsam för att boendet skall lyckas. (Swärd 2000, s. 60).

Socialtjänsten upplever att om hyresvärdar känner till att Karin har psykiska problem är de mer benägna att ”ställa upp”. Därför är det än mer viktigt att dialogen med hyresvärdar kommer i gång då det verkar finnas utrymme för förbättringar.

Socialtjänsten har svårt att hjälpa personer med psykiska problem då samarbetet med psykiatri och handikappomsorgen inte fungerar tillfredsställande. Den nationella undersökningen visade också på brister i samarbetet med psykiatri. Något som inte dykt upp i andra intervjuer är svårigheterna att samarbeta med kommunens egen handikappomsorg, vilket säkert försvårar arbetet med personer som har Karins problembild.

5 Utskriven utan bostad eller försörjning

Ni blir uppringda av kriminalvårdsanstalten i regionen. Anders Lindgren som är 33 år, boende i kommunen, skall inom kort skrivas ut efter att ha avtjänat ett långt fängelsestraff. Från kriminalvården har man förgäves försökt ordna både arbete och lägenhet till Anders. Ingen hyresvärd i kommunen vill ta emot honom då han inte har någon ordnad försörjning. De vill inte ordna ett kontrakt även om kriminalvården betalar tre hyror i förskott. Nu undrar de om ni kan hjälpa honom.

Med detta fall som utgångspunkt tillfrågades de intervjuade om arbetssätt och svårigheter när det gäller

- när och hur socialtjänsten får reda på att en intagen skall skrivas ut och behöver bostad,
- vad socialtjänsten har att erbjuda personer som Anders,
- bostadsbolagens inställning till personer i Anders situation, samt
- socialtjänstens samarbete med kriminalvård och frivård.

Kriminalvården arbetar inte med bostadsfrågan

Bostadsföretagen känner inte igen sig i beskrivningen att de skulle bli uppringda av kriminalvårdsanstalter som försöker ordna bostad åt sina intagna. Det allmännyttiga bostadsföretaget säger att det har hänt någon gång, men att det är ovanligt. Inom socialtjänsten känner man väl igen Anders situation, men känner inte heller igen att kriminalvården engagerar sig för att på egen hand ordna bostad åt sina intagna.

K: Ja, men det jag inte känner igen det är att kriminalvården under lång tid har försökt ordna både arbete och lägenhet, det förekommer inte över huvud taget kan jag säga.
(Område B)

A: Nej, det är vår sak tycker dom. Och det här att de skulle betala tre hyror i förskott det har jag aldrig varit med om, har någon annan det?
(Område A)

Informationsöverföring mellan kriminalvård och socialtjänst fungerar inte alltid

Socialtjänsten i område B blir ofta kontaktade om personer som skall skrivas ut från kriminalvårdsanstalt. Ofta är det de intagna själva som tar kontakt och inte personal från kriminalvården. Socialtjänsten tycker att de ofta får informationen från kriminalvården alldeles för sent. Enligt de intervjuade i område A händer det att man inte får någon förhandsinformation om att en person skall "mucka", utan en dag står plötsligt en utskriven utanför socialkontoret och vill ha hjälp med bland annat bostadsfrågan. Det har blivit bättre i detta avseende och det tror såväl område A som B beror på att de intagna har lärt sig att socialtjänsten behöver tid för att kunna ordna insatser.

Om det redan finns en etablerad kontakt mellan Anders och socialtjänsten säger de intervjuade från båda socialkontoren att det blir lättare att hjälpa Anders. Då ökar också sannolikheten att de får information om att han behöver hjälp med bostad i tid. Samtidigt säger man vid socialtjänsten i område A att de ändå inte kan börja arbeta på riktigt för att hjälpa Anders förrän "muck" närmar sig.

I: Blir ni hjälpta av att veta om det här ett halvår innan, till skillnad mot tre månader?

G: Nej det går inte att paxa eller hålla någon plats.

H: Nej, jag kan inte börja betala ett inackorderingshem sex månader innan, det gör vi inte.

(Område A)

Anders kan nog ordna ett andrahandskontrakt

Båda bostadsföretagen säger att Anders inte kommer att godkännas som hyresgäst då han inte har någon ordnad försörjning. Det räcker inte med att kriminalvården, som i detta fall, garanterar tre hyror.

De båda hyresvärdarna säger också att de vill veta vilken typ av brott som Anders blivit dömd för.

T: Våldsbrott och sexbrott så skulle det vara absolut nej. Men ekonomisk brottslighet eller något annat...en sådan person kanske har lättare på något vis att stå ut med att sitta själv i lägenheten för det har han gjort många år tidigare, risken för störningar är nog mycket mindre. Så fick jag välja, beroende på vilken typ av brott det var, om det var ett

lindrigare brott skulle jag välja Anders före Pekka, om någon gick in och betalade hyran.
(Privat bostadsföretag)

Anders skulle hamna långt ner i prioriteringsordningen hos det privata bostadsföretaget eftersom de har många sökande och en lång kö. Samma värd tror att de skulle vara mer benägna att ge Anders en chans om de hade tomma lägenheter i sitt bestånd.

Det allmännyttiga bostadsföretaget säger att det är möjligt att de skulle uppmana Anders att kontakta socialtjänsten om han ringde till dem. Socialtjänsten har ett eget bestånd av lägenheter och möjligtvis skulle de kanske kunna ordna något åt Anders.

Det socialtjänsten i område B tror att Anders på egen hand skulle kunna ordna är ett andra- eller tredjehandskontrakt. Man skulle kanske hänvisa Anders att försöka på det sättet under tiden man utreder hans behov. Samma område tycker också att Anders borde tänka efter själv vart han kan ta vägen när han vet att anstaltstiden närmar sig sitt slut.

K: Men jag menar att det naturliga är..., han har haft många månader att fundera på "var ska jag bo när jag kommer ut?" Hur har han tänkt då? Har han någon syster eller bror eller mamma i avvaktan på att det finns lägenhet? Har han ringt sina kontakters kontakter? Det måste vi göra och det måste också han göra.
(Område B)

Inte heller socialtjänsten i område A tror att Anders kan ordna ett eget förstahandskontrakt eftersom han inte har någon försörjning och dessutom är straffad.

Få boendialternativ oavsett om Anders har missbruksproblem eller ej

I område B säger socialtjänsten att vilken hjälp Anders skulle få bland annat beror på vad Anders har för program genom frivården efter sin utskrivning. De intervjuades erfarenhet är, som de uttrycker saken, att "yrkeskriminella ofta har missbruksproblem" och det påverkar hur man skulle arbeta med Anders. Det första detta område skulle göra när de får kontakt med Anders är att göra en utredning. Han kan kanske få en plats på ett kategoriboende under utredningstiden om han behöver hjälp i ett akut skede. Det

är enligt båda socialkontoren viktigt att inte "tappa" personer som Anders eftersom utskrivningen är en känslig period.

K: Det vet man ju att sitter man på kåken och går ut då är det skitviktigt..., då är det jätteviktigt med lägenhet eller tak över huvudet för annars är det ofta kört och då är dom inne inom tre månader igen. Så det måste man ha med sig att den här gruppen måste man måna om.

(Område B)

M: Jag tycker väl att vi försöker vara tillmötesgående där, att människor ska ha tak över huvudet när man kommer ut, även om det bara är tillfälligt, det här typ med vandrarhem eller något sådant om det går.

(Område A)

Inackorderingshem är den typ av boende som de båda socialkontoren tror kan bli aktuellt för Anders utifrån ett längre perspektiv, oavsett om han – enligt område B – har missbruksproblem eller inte. Något annat har man inte att erbjuda förutom härbärge och det tycker man är en ännu sämre lösning. I område A tror de intervjuade att Anders kanske erbjuds att bo på vandrarhem om han inte har några missbruksproblem.

Det är kö till platserna på inackorderingshemmen och Anders kan få vänta på plats. Samma område berättar om att personer har kommit på besök på inackorderingshem från anstalterna och sedan har det visat sig att det inte finns någon plats att erbjuda. Erfarenheten är dock att situationen med en frigiven intern ofta inte leder till något problem, då många kan bo hos anhöriga eller bekanta i samband med frigivningen.

Ett problem som enligt socialtjänsten i område B kan uppstå om Anders får plats på inackorderingshem eller i något kategori-boende, är att det kan vara svårt för honom att acceptera alla regler. Det kan innebära problem för personer som efter en tid i fängelse kommer ut till ett annat boende som i likhet med kriminalvårdsanstalterna har regler och inskränkningar i den personliga friheten och integriteten.

K: Men det är ju många som går ut från anstalt och i dom fallen man lyckats få till ett rum på inack och kanske till och med betalat en månad för att det verkligen skall säkerställas ett rum, det är ytterst sällan de flyttar in. Dom kastar kanske in väskan och sedan drar de ut och firar i två veckor att de har sluppit ur fängelset, för dom är så frihetshungriga då, dom vill inte inordna sig på inack.

(Område B)

Olika sysselsättning beroende på Anders situation

När det gäller sysselsättningsfrågan skulle socialtjänsten i område B på samma sätt som när det gäller Anders boende prata med honom innan man beslutar om valet av insats. Det handlar om att ta reda på vad han har arbetat med förut – om han har haft något förvärvsarbete – samt vad han har för idéer och tankar inför framtiden. Det handlar också om att identifiera faktorer som kan påverka vad Anders kan få för insats, dvs. om han har missbruk eller andra problem som begränsar hans möjligheter på arbetsmarknaden.

Om Anders inte kan få ett arbete genom arbetsförmedlingen är KrAmi en möjlig insats enligt socialkontoren. KrAmi är ett samarbete mellan arbetsförmedlingen, kriminalvården och socialtjänsten. De arbetar utifrån ett konsekvenspedagogiskt synsätt, dvs. de ställer hårda krav på deltagarna och gör man misstag får man stå för konsekvenserna av dem (Nyström & Soydan 1999). Deras intag sker vid vissa givna tillfällen under året och om man inte har ordnat boende vid kursstart får man inte börja utan får vänta tills nästa intag. Det faktum att boendet måste vara ordnat kan leda till svårigheter även i andra sysselsättningsprojekt.

Ett annat alternativ för Anders kan enligt socialtjänsten i område B vara yrkesrehabilitering, vilket kan leda till ett skyddat arbete eller praktik. Om Anders har missbruksproblem skulle han enligt socialtjänsten i A kunna få sysselsättning genom kommunens narkomanvårdsgrupp.

Socialtjänsten i område B berättar att man tidigare fick många missbrukare på OSA-anställningar men att det inte fungerade så bra då man väldigt lätt fick en plats. Om personen i fråga missbrukade fick han inte fortsätta denna typ av anställning, men det krävdes inte några andra insatser för att samma person skulle få en ny plats. Många gick runt i systemet utan att komma i från sina problem.

I område B säger de intervjuade att "deras missbrukare" tyckte bra om de olika sysselsättningsprojekten, speciellt de som haft "lagom höga" krav.

K: Men det har man märkt genom åren att sysselsättning lockar för våra missbrukare, sysselsättning är ett sätt att hålla sig ifrån droger, att jobba aktivt.
(Område B)

De intervjuade i område B påpekar att det är viktigt att se individen ur detta helhetsperspektiv och inte bara fokusera på renodlad behandling eller bara på boende.

K: Men det som saknas är ju..., även om man bor i träningslägenhet och har en sysselsättning dagtid så räcker det inte heller för man behöver det där sista lilla kittet. Man behöver komma hem till någon som säger "tjena, läget? Ska du ha en kopp kaffe?" Eller att man har en fritidssysselsättning någon gång i veckan.

(Område B)

Samverkan med frivård och anstalter är inte perfekt

I område B tycker socialtjänsten att frivården inte ordnar så mycket på egen hand för sina klienter utan lämpar över ett stort ansvar på socialtjänsten. Däremot fungerar frivården som stöd för sina klienter och kan hjälpa dem att till exempel få kontakt med andra myndigheter som de behöver hjälp av. Det förekommer samarbete med frivården kring alla de personer som har övervakning. Även kring dömda personer som vill ha vård enligt 34 § samverkar man. I område A är socialtjänsten positivt inställd till samarbetet med frivården men tycker att det fungerar mindre bra med anstalterna.

Med anstalterna samverkar man i område B främst kring enskilda klienter som kommer med framställan om olika insatser.

B: Samarbete vet jag inte om jag vill kalla det men har man en klient som kommer med en framställan så besöker man den, man träffar deras kontaktperson, man tittar på vad det är för behandling de eventuellt har på anstalten, har dom kommit i gång med permissionsgången och hur ser den ut? Hur går det med drogfrihet, är han på motivationsmedel? Det är mer att man checkar av en massa saker, dom kan komma med tips och så att dom känner till ett bra ställe som skulle passa. Det är väldigt individuellt vilken kontaktperson man har, en del bryr sig inte alls.

(Område B)

I område A säger de intervjuade att de däremot inte har tid att åka till anstalterna för planeringssamtal.

G: Men ofta vill dom att vi ska åka dit och så där, man ska sitta och planera något.

H: Men det har vi inte tid med utan det tar vi per telefon.

(Område A)

I område B tycker de intervjuade att samarbetet med anstalterna absolut skulle behöva utvecklas. Dessutom anser man att anstaltstiden är en outnyttjad period då mycket skulle kunna göras. Den som skall hjälpa personen vet var denne befinner sig, och även om det förekommer droger på fängelserna är de intagna antagligen mer drogfria under denna period än när de är ute i frihet. Det innebär enligt socialtjänsten i område B att man har ett "guldläge" då man skulle kunna arbeta med framtiden, bostad, sysselsättning och relationer.

Reflektioner från intervjuerna om Anders

Bostadsföretagen är mycket restriktiva till att hyra ut en bostad till en person med tidigare fängelsestraff bakom sig, eftersom man anser försörjningsfrågan osäker. Men även om så inte vore fallet gör man en avvägning utifrån vilket brott som man har blivit dömd för – man ser mer allvarligt på "våldsbrott och sexbrott" än ekonomisk brottslighet. I det förra fallet skulle den frigivne nekas en bostad men inte i det senare fallet. Sahlin (1996) visar i sin avhandling att just f.d. intagna har svårare att få sociala kontrakt jämfört med andra. Nilsson och Tham (1999) har i en undersökning visat att 43 % av tidigare fängelsedömda hade blivit av med sin bostad under fängelsevistelsen.

Socialtjänsten är medveten om att tiden för utskrivning är känslig och man anstränger sig hårt för att se till att personer som Anders skall ha någonstans att ta vägen när de "muckar". Samtidigt är de goda alternativen, som går att ordna på kort tid, ytterst få. På grund av proppar i boendetrappan verkar det som om de boenden, som kanske skulle varit tänkta för personer som till exempel Anders i akuta lägen, i dag fungerar mer eller mindre som permanentboenden. Det gör att Anders i dag hänvisas till boendelösningar som kan öka risken för att han återigen skall hamna i svårigheter.

Det är kö till socialtjänstens boendalternativ, vilket gör att det är svårt att anpassa boendet till enskilda individers behov. De boenden som Anders, efter att ha stått i kö, kan få genom socialtjänsten är anpassade för personer med missbruksproblem. Det passar inte alla och för dem finns inte något annat än vandrарhem att tillgå.

Om Anders skall kunna delta i sysselsättningsåtgärder krävs det att han har ett ordnat boende. Samtidigt säger de intervjuade att det är kö till boenden och proppar i systemet. Detta kan göra att Anders får vänta på sysselsättning.

6 En hemlös missbrukares väg till bostad

Pekka Livonen är 53 år. Han har bott många år på härbärgen. Han har missbruksproblem – dricker alkohol. Pekka får försörjningsstöd för sin försörjning. Han har inga hyresskulder men han har sedan tidigare några betalningsanmärkningar. Han vill nu ha en lägenhet om två rum och kök. Pekka vill inte ha någon behandling och han säger att han skall sluta supa om han väl får en bostad. På härbärgen går det inte att hålla sig nykter, säger han.

Med detta fall som utgångspunkt tillfrågades de intervjuade om arbetssätt och svårigheter när det gäller

- Pekkas möjligheter att få en bostad utan att genomgå behandling,
- hur bostadsföretagen ser på Pekka och hans möjlighet att få bostad,
- hur vägen till egen bostad ser ut om Pekka genomgår behandling,
- frivilligorganisationers roll för personer som Pekka, samt
- samarbetssvårigheter.

De intervjuade socialkontoren säger att Pekkas historia som den beskrivs i vinjetten är vanligt förekommande. Det är många som hävdar att de kommer klara av att sluta missbruka bara de får en lägenhet.

Ingen hjälp om han inte vill sluta missbruka

Om Pekka inte vill ha behandling för sitt missbruk kommer socialtjänsten i vare sig område A eller B att sätta i gång en process för att ordna en lägenhet åt honom.

I: Men han säger ju att han inte vill ha behandling.

G: Då blir det ingen lägenhet heller.

A: Då behöver han ju inte det här heller, tycker vi.

G: Hur ska vi kunna veta att han slutar supa om man inte gör något åt det?

(Område A)

Man säger till Pekka att han får återkomma när han har tänkt över sin situation och vad han är beredd att göra för att få den här lägenheten. De intervjuade tror att det är en dröm folk har att bara man får en bostad så löser sig problemen.

G: Njaa..., jo, men det är någon slags dröm folk har "då ska allt ordna sig bara jag får en lägenhet" men det är ju inte så, vi försöker förklara det och ta ner dom på jorden "vaddå du blir sittande där, är det inte bättre att du bor på inack så länge, att du får straighta upp ditt liv och insatser sätts till". För att bo i lägenhet krävs det mycket av en.

(Område A)

I område B säger de intervjuade att det är viktigt att visa Pekka att man förstår att det är svårt att sluta dricka på härbärgen, men att han ändå måste vara beredd att arbeta med sitt missbruk för att kunna få hjälp. De säger att man måste ha talamod till dess personen inser att socialtjänsten inte bara vill bråka utan faktiskt vill hjälpa till. I område B tror man inte heller att det är omöjligt att Pekka skulle kunna ordna en lägenhet på egen hand och man skulle uppmuntra honom att söka lägenheter på egen hand.

De intervjuade i område B resonerar länge om individens eget ansvar:

K: ...men den gruppen av hemlösa, som är missbrukare, som blir erbjudna inackorderingshem eller träningslägenhet eller härbärgesplats i avvaktan på något bättre i kombination med behandling... där man erbjuder ett paket men där de ändå säger nej, där tycker jag att man måste lägga ansvaret på dom. Dom väljer att inte gå på det här taget som innebär tak över huvudet med mera.

M: Där håller jag med dig.

K: Dom ska man inte tycka synd om eller blanda ihop med andra hemlösa människor. Man måste se att de har ett eget ansvar. Du brukar ju prata om existentialismen, man har ju ett val och vi måste hålla isär och inte göra någon sammanblandning utan i dom fallen då är det dom som väljer att vara hemlösa och det måste vi ha tydligt i hemlöshetsdiskussionen tycker jag.

B: Men det finns en problematik, om jag är missbrukare har jag ju ett kroppsligt och även ett psykiskt behov av att få de här drogerna. Jag har inte förmåga att se verkligheten objektivt utan drogen styr handlandet så att säga. För att få en bostad så har vi ju krav och dom kraven säger att det ska vara nykterhet, drogfrihet, urinprov om vi pratar inackorderingshem eller så kan man få en träningslägenhet, och sköter du inte det blir du vräkt inom 24 timmar.

K: Ja det är ju inte så att vi...

B: Vänta lite, jag ska säga en sak, någonstans har vi ett behov av att fånga upp människor för att kunna motivera dom på sikt, liksom ge dem möjligheten att ta den här ställningen utan att de måste göra det här valet att avstå från drogerna för det är ju det som är sjukdom.

(Område B)

Alla intervjuade i område A är överens om att man inte skall släppa personer som Pekka helt om han vidhåller att han inte vill ha behandling, utan socialtjänsten måste då lägga ner tid på motivationsarbete.

Inackorderingshem om Pekka vill ha behandling

Om Pekka accepterar behandling kan han enligt socialtjänsten i område A ställas i kö till en träningslägenhet. Man kommer samtidigt att göra upp en arbetsplan för hur man tillsammans skall arbeta med Pekkas missbruksproblem. Ett annat alternativ är att Pekka kan ställa sig i kö till ett inackorderingshem. Oavsett typ av behandling anser socialtjänsten att steget är alltför stort från härberge till egen lägenhet, varför Pekka måste ha något annat boende innan det kan bli aktuellt med ett eget kontrakt.

Vid samma socialkontor skulle man troligtvis kontakta kommunens missbruksenhet om man började arbeta med Pekka. Det är en mottagning där man kan gå i samtal, få Antabus och träffa sjuksköterskor och läkare. Andra tänkbara samarbetspartners är sysselsättnings- och försörjningsenheten med tanke på att det är den senare som hanterar hans socialbidrag. Socialkontoren ställer sig frågande till hur Pekka i dagsläget skall kunna få socialbidrag när han saknar en arbetsplan och inte heller får behandling av något slag.

I område B säger socialarbetarna att det kanske inte är nödvändigt att Pekka får regelrätt behandling för att man skall börja arbeta

med hans bostadsproblem, men det måste finnas en plan för honom som har inslag av kontroll.

M: Någon form av planering så att han blir motiverad att inte fortsätta med sitt missbruk, det behöver inte vara behandling i den bemärkelsen att dom går in i en öppenvårdsbehandling, det kan vara någon annan form som passar honom bättre, men målet är ju drogfrihet.
(Område B)

När väl en plan finns kan Pekka lämna in en bostadsansökan och sättas upp i kö för att komma in i systemet. Socialtjänsten i område B skulle i det läget kontakta bland annat Bostadsgruppen som kan berätta hur lång tid det kan tänkas ta innan ett boende finns att tillgå och vad som krävs av den enskilde för att få det. Därutöver skulle man kontakta missbruksenheten. Man nämner också att en kontaktperson kanske skulle kunna vara ett stöd för Pekka. Det nätverk som finns runt Pekka i dag är viktigt att involvera i det fortsatta arbetet, och det är möjligt att man kallar till ett nätverksmöte.

Bostadsföretagen säger nej till Pekka

Det privata bostadsföretaget säger att de inte är intresserade av att samarbeta med socialtjänsten kring personer som Pekka.

T: Det finns ett utkast till samarbetsavtal, heter det, men för vår del blir det ett ganska ensidigt samarbetsavtal, vad får vi för mervärde om vi riskerar att ta in personer som stör de övriga hyresgästerna osv.

Vad får vi i andra ändan? Egentligen ingenting, en klapp på axeln och dom säger "vad duktiga ni är som hjälper oss med det här". För vi har inget behov av det här för vi kan hyra ut våra lägenheter fem-tio gånger om till folk som är väldigt skötsamma och har hög betalningsförmåga, varför ska vi då hyra ut i första hand till någon som vi tror kommer riskera att störa väldigt mycket?

(Privat bostadsföretag)

Samma hyresvärd pratar om möjligheten att låta Pekka få en lägenhet i någon av grannkommuner med tomma lägenheter, men inser att det kan vara svårt rent politiskt att vidta en sådan åtgärd.

Det privata bostadsföretaget har erfarenhet av två ärenden, som har gått till hyresnämnden, och där upplever man att socialtjänsten inte har tagit sitt ansvar utan endast sett till att hyran har blivit

betald och sedan ställt krav på hyresvärden att personerna skall få bo kvar trots störningar. Det ledde till stor omflyttning bland andra hyresgäster. Därför kommer företaget inte att hjälpa Pekka även om de kan tro på hans önskan att sluta missbruka. De menar också att om man tar in hyresgäster som Pekka genererar det kostnader, eftersom man måste ha tillgång till störningsjour som måste göra uttryckningar vid alla möjliga tidpunkter under dygnet.

Även det allmännyttiga bostadsbolaget är skeptiskt till att förmedla en lägenhet till Pekka. Trots att socialtjänsten lovar en fungerande tillsyn anser man att den inte är tillräckligt omfattande.

K: Dom som ska..., vi får namn kontinuerligt på vem som har hand om det och det området. Problemet är ju bara att de är för få, dom har för många dom skall hålla koll på och det fungerar inte riktigt bra. Det beror inte på dom som personer utan det beror på att dom har för mycket.

(Allmännyttigt bostadsföretag)

De menar att även om Pekka accepterar behandling är eftervården inte utbyggd. Om Pekka efter behandling får en träningslägenhet är risken stor att han inte får några andra insatser, utan lämnas ensam och isolerad. I en sådan situation kan det vara svårt att avstå från att dricka och ännu svårare att säga nej till kompisar som vill umgås i lägenheten.

Om Pekka skulle kontakta det allmännyttiga bostadsbolaget skulle man inte ta emot hans ansökan, utan hänvisa till att han måste gå via socialtjänstens bostadsgrupp där de kan göra en utredning om möjlighet att ordna med träningslägenhet. Det privata bostadsföretaget har lite erfarenhet av att arbeta med träningslägenheter, men den erfarenhet man har är inte positiv. De anser att de inte får någon "morot" av att arbeta med utsatta grupper och det är om sina goda hyresgäster man säger sig värna; det är dock oklart vad fastighetsägaren konkret avser. Även om samarbetet med socialtjänsten skulle fungera bättre är man osäker på om man skulle vara mer benägen att ta in dessa grupper i sitt lägenhetsbestånd. Om Pekka redan bor i någon av det privata bostadsföretagets lägenheter, och det skulle uppstå störningar, blir följden att man skickar varningsbrev och till slut vräks Pekka. Man skulle inte kontakta socialtjänsten förrän ärendet har gått till vräkning, såvida det inte redan finns en upparbetad kontakt mellan företaget och socialtjänsten.

Båda de intervjuade socialkontoren känner till att bostadsföretagen är missnöjda med den tillsyn som de erbjuder och menar att kritiken är berättigad.

K: Även om den här hamnkonflikten som varit sedan ett och ett halvt år, det är bara droppen, toppen på isberget.⁴ För hyresvärdarna har alltid tyckt att vi jobbar för lite eller har varit för passiva när dom står med hyresgästerna som stör andra grannar och inte betalar hyror, så vi måste faktiskt ta ett större ansvar.

I: Det ligger något i deras kritik?

K: Absolut.

(Område B)

Svårigheter med bekanta

Det privata bostadsföretaget säger att det inte alltid är de missbrukande hyresgästerna som själva orsakar problem. Ett stort problem är dennes bekanta som bildar en "svans". Även om den enskilde har goda intentioner kan det vara svårt att säga nej till vänner och bekanta som vill sova över eller festa.

T: Dom säger själva "vi kan inte rå för det", det blir alltid en svans, det kommer en massa folk dit och dom slår sönder entrédörren och dom går in, ja det är ett jädra liv i trapphuset helt enkelt. Dom här personerna är fulla eller påverkade och antastar grannar.

(Privat bostadsföretag)

Den privata fastighetsägaren säger att det kanske krävs att Pekka flyttar från stan för att han skall kunna klara sig från den "svans" som hans gamla bekanta utgör. Även socialtjänsten tar upp problemet med bekanta till Pekka.

A: Det som är problemet med drogandet det är ju att det ofta blir en otrevlig trafik i hela trapphuset. Man säljer kanske, det springer folk som drogar. Man kanske lyckas hålla sig själv drogfri men fyra andra som inte har någonstans att sova kommer dit och drogar och det börjar försvinna saker ur källaren, det är ganska vanligt.

(Område A)

⁴ Intervjupersonen relaterar här till Östra hamnen och den konflikt som uppstod mellan kommunen och bostadsföretagen när de senare inte tilldelades (attraktiv) tomtmark som de ansåg sig ha blivit utlovade som en gentjänst för att de ingick ett samarbetsavtal med kommunen om att förmedla bostäder för bostadssociala skäl.

B: Sedan kan också det här boendet, man ska kunna behålla det och sköta det och det innebär ofta att man måste avstå från att umgås med sina gamla bekanta, bjuda hem dom, finnas tillgänglig för dom. Om man inte är klar med det kan det här boendet bli något som stjälpes igen, det finns sådana exempel. Jag har en kille som inte håller sig hemma över huvud taget därför att hans lägenhet används av andra då, han törs inte gå dit.

(Område B)

Ensamheten om man bryter med sitt gamla umgänge tas upp av de intervjuade i område B.

K: Och en stor bov, inte bara för missbrukare, det är den här ensamheten där man stänger dörren. Okej man har fått en lägenhet men man har också fått en ensamhet, man får en rastlöshet, man går mellan TV:n och sängkammaren och tittar ut genom fönstret tills man inte pallar mer utan går till systembolaget och köper en pava.

(Område B)

Även det allmännyttiga bostadsföretaget tar upp problemet med ensamhet.

K: När man sedan bosatt sig i den och går upp klockan åtta på morgonen och inte har några sociala kontakter annat än "dom där". När man suttit och tittat på väggen i ett antal dagar och det är någon som ringer på dörren, då får det vara hur det vill men man öppnar för det är den enda sociala kontakt man har och där tror jag att mycket av det här ligger. Det är som du säger att byta identitet eller flytta, eller någonting att sätta i händerna, alltså fylla en funktion i samhället, ha någonting där timmarna är trevliga och där man gör någonting. Det tror jag, efterbehandlingen är dålig om man säger så.

(Allmännyttigt bostadsföretag)

Ett annat problem med bekantskapskretsen som nämns av område B är att det är lätt att bli utnyttjad av missbrukarvännerna. När pensionen eller försörjningsstödet kommer är det många som vill vara med och suppa upp pengarna.

Boendetrappan

I Västerås finns två härbärgen där man tillåts vara drogpåverkad, men inte inta droger eller alkohol, och där man bor en natt i taget; utskrivning sker morgonen därpå och för att få möjlighet till en

förnyad sovplats måste man köa för en plats varje eftermiddag. Vidare finns ett korttidsboende, Häven, som vänder sig till manliga missbrukare utan bostad; drogfrihet krävs inte men man får inte inta droger eller dricka i boendet. Avsikten är inte att man skall bo på Häven under en längre tid, men mot bakgrund av att det är svårt att hitta platser i andra boendialternativ "högre upp i trappan" bor i dag människor på Häven under längre perioder.

Inackorderingshemmen är en form av stödboende för män och kvinnor med missbruksproblem, där det krävs drogfrihet för att få och behålla en plats, även om det finns "en viss tolerans" vid måttliga återfall. Nästa steg i boendetrappan är träningslägenheter och slutligen boendestödsavtal med eget förstahandskontrakt. Tillsynen av träningslägenheterna sker kommuncentralt av två tjänstemän som är knutna till Bostadsgruppen vid proAros, medan ansvaret för boendestödsavtalen vilar på områdeskontoren.

Till detta kommer tre servicehus som erbjuder möjlighet till permanent boende i egna lägenheter. Dessa servicehus är avsedda för såväl män som kvinnor med missbruksproblem.

Idéer om alternativ

Båda socialkontoren tycker att det kanske vore bra att ha en större mångfald i boendet för personer som Pekka. Socialtjänsten i område A pratar om en modell i Tyskland som innebär att personer får bo i "vanliga lägenheter" utan förhandsvillkor om tillsyn från sociala myndigheter; de boende avgör själva om de behöver hjälp- eller stödinsatser av olika slag.⁵ Svårigheten är att få hyresvärdar att gå med på sådana "experiment". Även andra idéer ventileras.

K: Sedan är det ju så att vi måste kunna hitta flera olika nya boendeformer, i dag är det inack, kollektivboende, träningslägenhet eller bli lämnad åt ditt öde ensam. Du behöver andra former, bredvidformer som inte bara är tak och väggar utan en relation eller någon kontroll eller stöd, ytterligare en funktion i boendet, alla vill inte bo kollektivt.

I: Och det som är mest utbyggt här är inackorderingshem och träningslägenhet?

K: Ja, och i träningslägenheterna har man ju inte möjlighet att ha den tillsyn som var tänkt för dom har så många. Det behöver ju egentligen inte vara några behandlingsmänniskor utan det kan vara grannar som

⁵ Man refererar här till projekt H13 i Hannover. Se vidare Busch-Geertsemas uppsats i denna bilagedel till Kommittén för hemlösas slutbetänkande.

får handledning eller..., en vanlig Svensson som bor men som har någon slags stödfunktion, fadderfunktion.
(Område B)

Flexibilitet

När Pekka placeras i en träningslägenhet får han alltså inte bruka alkohol eller använda droger i övrigt. Samtidigt säger de intervjuade i område A att det är svårt att kontrollera vad en person gör i sitt hem så länge han inte stör sin omgivning. Om det händer något i lägenheten får man en varning, men om inte det hjälper kan det hända att man blir av med sin träningslägenhet. Socialtjänsten har utfäst sig att i händelse av att det uppkommer störningar i träningslägenheten skall hyresgästen vara ute ur lägenheten inom 24 timmar. Denna utfästelse står delvis i strid med hyreslagens bestämmelser (4 § andra stycket hyreslagen). Hyrestiden löper en vecka i taget, och hyresvärden kan inte ensidigt kasta ut en hyresgäst innan hyrestidens utgång, såvida man inte har vänt sig till tingsrätten med en begäran om att få avtalet förverkat i förtid, vilket dock är tämligen meningslöst med tanke på den korta avtals tiden.

Enligt båda socialkontoren ser det olika ut från gång till gång när någon får återfall i sin träningslägenhet. Är det ett allvarligt återfall kanske man blir av med sin bostad, men det kan också bli så att man får en andra chans eller kan "flytta ner" i den boendehierarki som boendetrappan är exempel på.

K: Sedan är det ju så att det finns på pappret regler som skall gälla för boendet, men det vi kan göra med fingertoppskänsla som socialsekreterare och dom som jobbar med träningslägenheterna, vi kan ju känna in "okej, det var ett återfall, det har fruktansvärda följder, men han har ändå visat så mycket motivation så självklart ska han ha en ny chans" eller om man känner "okej, det var ett återfall och han har visat under längre tid att han inte är villig till någonting, han går inte dit och har frånvaro", alla faktorer vägs ju samman, det går inte att säga att det kommer att bli så eller så.

(Område B)

I: Men man åker inte ut om man tar en grogg på fredagen och är tyst framför TV:n?

G: Nej.

H: Nej, det är det ju ingen som vet, om man inte...

G: Egentligen får man ju inte bruka, om inte tillsynen råkar komma in precis...

I: För då gör man det?

H: Ja, då får man en varning i alla fall och dom säger ”nu får du skärpa dig, du får inte supa i lägenheten”.

(Område A)

Socialarbetarna medger att det kan bli en ond cirkel när å ena sidan personer strävar uppåt i ”trappan” och när de å andra sidan tvingas börja om från noll om ”något händer” som socialtjänsten avgör inte är förenat med boendet i träningslägenheten. Klienten är i denna process rättslös; han eller hon saknar möjlighet att få sin sak prövad i hyresnämnden eftersom det rör sig om en andrahandsuppåtelse. Socialkontoren påstår samtidigt att de försöker vara flexibla. Flexibiliteten innebär också enligt de intervjuade i område B att klienter som åker iväg på behandling efter ett återfall kan komma tillbaka till sina lägenheter efter behandlingsvistelsen. Man försöker se till det som har gått bra och som har varit positivt i stället för att fastna i ett strafftänkande.

Det finns ändå en propp i systemet med boendetrappan enligt socialtjänsten i område B.

B: Dom bor på inack fast dom inte borde göra det. Det finns inga lägenheter så det har blivit stopp i systemet. Så en sän kille.... ja, jag har ju en som bor i husvagn för tillfället. Man får göra det bästa av situationen och just nu är det mycket improviserande...

(Område B)

Frivilligorganisationernas roll

I Västerås är det främst Frälsningsarmén och RIA bland frivilligorganisationerna som riktar sig till hemlösa. I område A säger de intervjuade att det är som att dessa organisationer får bidrag för att avlasta socialtjänsten i dess arbete. Båda områdena tycker att dessa organisationer gör ett bra jobb, men medger att det finns skillnader i förhållningssätt. Organisationerna har till exempel en mer tillåtande inställning till bruk av droger, vilket man i intervjugrupporna är kluvna till:

K: Jag tycker att det är ett jättebra jobb dom gör men det tråkiga är att vi, efter så många år, inte fått till det att samverka mer med dom. Vi skulle kunna samverka mer och kanske få en större samsyn och ge

samma signaler så att det händer något. För dom [frivilligorganisationerna, min anm.] fyller ju den funktionen att dom fixar här och nu med mat och härbärgesboende men om man skulle koppla på något mer långsiktigt så vore det bra för annars fastnar man ju lite i det som dom här organisationerna erbjuder att "det löser sig alltid ändå för dagen" eller så. Det är ett uppehållande av en situation.

(Område B)

K: Jag tycker att det är värdefullt, sedan är det ju så att det kan skilja en del i förhållningssättet för där är det ju mer öppet och tillåtande med droger och så.

I: Dom är det?

M: Ja.

A: Ja, dom får komma dit och tvätta sig, tvätta en tvättmaskin och få en fika, dom kan ju sitta där både fulla och bakfulla.

(Område A)

Det förekommer inte något formaliserat samarbete mellan socialtjänsten och dessa frivilligorganisationer. Däremot förekommer det att man har kontakt kring enskilda klienter. För de personer som bor i frivilligorganisationernas boendeenheter har man kontakt med enhetens kontaktperson.

Socialtjänsten i område B efterfrågar ett mer utvecklat samarbete med organisationerna i syfte att utveckla en större samsyn kring dessa frågor. Man tycker att organisationerna fungerar lite för mycket som en frizon och det kan hindra aktivt missbrukande människor att bli fria från sitt missbruk. De önskar ett större förändringsarbete men inser också att organisationernas roll, hittills i varje fall, främst är av humanitär art medan socialtjänsten står för myndighetsutövning och professionalisering. Verksamheterna agerar och verkar därför från helt olika utgångspunkter.

Reflektioner från intervjuerna om Pekka

Hemlösa kan inte erbjudas andra boenden än härbärke om man inte är beredd att sluta missbruka. Samtidigt förstår de intervjuade inom socialtjänsten att härbärgen är en miljö där det är svårt att sluta missbruka. Härbärgen omgärdas enligt Swärd (1998) av en "hemlöshetskultur" som bidrar till att passivisera de boende och göra dem oförmögna att klara sig i samhället. Internationell forskning

tyder på att det finns en uppenbar risk att långvarigt härbärgesboende socialiseras in i en asocial livsstil.

Frågan vad man skall göra för de personer som inte vill sluta missbruka, men kanske skulle klara det bättre i en annan boendeform, dyker upp i de flesta intervjuerna i Västerås och i Socialstyrelsens rapport. I Västerås har socialkontoren idéer om "provboenden" som låter intressanta ur det perspektivet. Provboende, dvs. tidsbegränsat hyresavtal, är förenligt med hyreslagens bestämmelser.

Ett problem som omtalades av alla intervjupersonerna är det förhållandet, att även om en enskild klient är motiverad att sluta missbruka orsakar hans eller hennes vänner och bekanta ofta problem eftersom de gärna vill utnyttja de kompisar som har lägenheter för att kunna övernatta och anordna fester (ett av villkoren för träningslägenheter är att hyresgästen inte får ha inneboende hos sig). Det leder inte så sällan till störningar och kan i förlängningen leda till att hyresgästen vräks trots att denne inte "gjort" något. Hur man skall få personer som Pekka att "bryta" med sina gamla vänner trots att man från socialtjänsten inte har något nytt sammanhang att erbjuda är en svår men viktig uppgift.

Bostadsföretagen säger samstämt nej till att ordna en lägenhet till Pekka. Ett av skälen är att man inte tror att socialtjänsten klarar av att svara för den tillsyn som krävs för att det inte skall uppstå störningar. Socialkontoren bekräftar att de inte har levt upp till vad de har lovat vad gäller tillsyn för de klienter som har boendestöd-avtal; däremot fungerar tillsynen exemplariskt när det gäller träningslägenheterna eftersom två personer inom proAros Bostadsgrupp enbart är avdelade att sköta denna uppgift.

7 Sammanfattande reflektioner och koppling till nationell rapport

Som avslutning ger jag här några reflektioner på ett mer övergripande plan. Det handlar dels om att knyta ihop en del av de teman som återkommer i intervjuerna om de olika vinjetterna, dels se om dessa teman behandlas i den nationella rapporten.

Det verkar i Västerås finnas en djupare *förtroendekris mellan fastighetsägare och kommunen* som helhet inklusive socialtjänsten jämfört med övriga kommuner som har intervjuats utifrån samma vinjetter. Framför allt är fastighetsägarna mycket skeptiska till vad

socialtjänsten över huvud taget skulle kunna göra för de personer som beskrivs i vinjetterna. Bostadsföretagen skulle inte bry sig om att kontakta socialtjänsten vare sig det gällde Karin eller Lena. Det är inte heller säkert att man skulle tipsa Anders om att han kan få hjälp genom socialtjänsten. Det allmännyttiga bostadsföretaget anser t.o.m. att vräkning är en bra metod, kanske det bästa sättet, för att Karin skall få vård genom socialtjänstens försorg. Endast då skulle myndigheterna få upp ögonen för hennes situation och ge henne hjälp. Det verkar med andra ord finnas en positiv uppfattning bland bostadsföretagen om värdet av "terapeutiska vräkningar", ett synsätt som också socialarbetare gav uttryck för i gruppintervjuerna.

Med dessa problem, som just beskrivits, är det pågående projektet med *hyresvägledning* viktigt. Att arbeta förebyggande kring personer som Lena är något som inte gjordes i någon av de kommuner som ingått i den tidigare undersökningen. Den typen av arbete efterfrågades i Socialstyrelsens nationella rapport. För att arbetet skall bli framgångsrikt krävs det nog att man får med alla fastighetsägare "på tåget". De bostadsföretag som intervjuades nämnde det inte och verkade inte vara införstådda med att personer som Lena faktiskt skulle kunna få hjälp av socialtjänsten. Samarbete mellan socialtjänst och bostadsföretag innehåller dock principiellt ett faromoment om socialtjänsten glömmet bort eller bortser från sitt klientperspektiv och i stället låter sig absorberas av bostadsföretagens synsätt (Lofstrand 2001). Ett fungerande samarbete får alltså inte innebära att parterna blandar ihop sina roller och mandat.

Kring flera av vinjetterna och i flera av intervjuerna återkom temat om *individens eget ansvar*. Detta har inte varit lika tydligt i den nationella undersökningen. Om Lena och Karin säger både bostadsföretag och socialtjänst att det i vissa lägen kanske är bäst att de vräks för att individen skall "förstå" konsekvenserna av sitt handlande (se ovanstående resonemang om "terapeutiska vräkningar"). När det gäller Karin och även Pekka handlar det mer om att de måste inse att om de inte accepterar de insatser som socialtjänsten har att erbjuda så ansvarar de själva för att deras egen situation inte förbättras; någon ömsesidig dialog mellan klient och socialarbetare som kan leda fram till en gemensam uppfattning betonas inte i intervjuerna. Samtidigt visar intervjuerna att de insatser som i realiteten kan erbjudas Karin eller Pekka kanske inte alltid är de bästa: det är lång kö till olika boendialternativ, de kanske måste bo med grupper som de inte passar ihop med osv.

Nära kopplat till ovan sagda om utbudet av boendeinsatser är utbudet av andra *insatser utöver bostaden*. Det temat återkom också i flera intervjuer och i resonemangen om både Pekka och Karin. Bostadsföretagen säger att ett skäl till att de inte accepterar personer med sociala problem i sina bestånd är att de upplever att individerna inte får något socialt stöd av socialtjänsten. Socialtjänsten påpekar vikten av att hitta nya sociala sammanhang för personer som försöker komma ifrån missbruk och andra sociala problem. För Pekka nämns att det nog kan bli lättare för honom om han blir aktiv inom AA eller någon kyrklig församling. För Karin handlar det mer om att fylla hennes sociala vardag så att hon inte blir passiviserad. Socialtjänsten i område B säger att sysselsättning är något som uppskattas av deras klienter. Möjligheten att skapa en meningsfull vardag med olika typer av aktiviteter är ett viktigt inslag för att bryta isolering och ensamhet i ett boende eller en bostad. Det är därför betydelsefullt att intervjupersonerna från socialtjänsten är medvetna om de brister som finns i dagsläget, och att det också finns en vilja att åstadkomma en förändring i detta avseende.

Svårigheten att samverka med andra myndigheter är väl så tydlig i intervjuerna i Västerås som i den nationella studien. Att samarbetet med psykiatrin inte fungerar verkar vara det allvarigaste enligt intervjupersonerna. Här har inte vuxenpsykiatrin fått ge sin bild av situationen men socialtjänsten uppfattar att psykiatrin är alltför medicinskt inriktad och inte ser det sociala stödet som sin uppgift. Socialtjänsten önskar att psykiatrin kunde ge mer stöd till personer som Karin även efter att de skrivits ut från slutenvården. Inte heller med kriminalvården, i varje fall inte med anstalterna, fungerar samarbetet friktionsfritt men det verkar inte vara lika besvärligt. Något som inte dykt upp i tidigare intervjuer är svårigheten att samarbeta med andra kommunala instanser, för Västerås del gäller det äldre och handikappomsorgen. Även inom kommunen verkar det finnas delar av det revirtänkande som ofta orsakar samarbetssvårigheter olika myndigheter emellan.

Det finns *brist på boenden* inom socialtjänsten i Västerås i likhet med de flesta övriga kommuner som intervjuats kring samma vinjetter. Detta verkar särskilt gälla för de grupper som saknar missbruksproblem. Detta är något paradoxalt eftersom socialtjänsten i många kommuner ställer krav på drogfrihet innan klienten erbjuds exempelvis en träningslägenhet. Om klienten redan från början är missbruksfri är även detta ett hinder för att få en bostad! De boen-

den som Västerås kommun har är ofta avsedda för missbrukande klienter. För personer som Lena, Karin och Anders blir det därför mycket svårt att ordna ett bra boende/bostad om de blir bostadslösa. För Anders och Lena kan det bli aktuellt att bo på vandrarhem och för Karin blir det nog så att hon får bo på kvinnoboendet Svea, som egentligen är avsett för missbrukare. Det förhållandet att man tvingas bo bland personer med ett aktivt missbruk uppfattar socialtjänsten som negativt men i dag finns inga alternativ enligt socialtjänsten. Det alternativ som dock står till buds är att förmedla träningslägenhet. Problemet i detta sammanhang är att bostadsföretagen anser sig ha sista ordet, dvs. i praktiken vetorätt, om vem som skall ha rätt att bo i andrahandslägenheten – trots att det är kommunen som står för alla kostnader och allt ekonomiskt risktagande och trots att bostadsföretagen samstämmigt tycker att tillsynen i träningslägenheterna fungerar.

Det är inte bara så att personer utan missbruk har svårt att få ett väl fungerande boende. För den grupp av klienter som Pekka tillhör är det *kö till inackorderingshem och andra kategoriboenden*. Eftersom konflikten med bostadsföretagen har medfört att allt färre lägenheter har anvisats kommunen, kan personer som är redo för ett mer självständigt boende inte flytta från inackorderingshemmen. I mars 2001 bodde 41 personer i träningslägenheter som upplåtits av det kommunala bostadsbolaget, i september samma år var antalet 31. Dessa "proppar" leder enligt den nationella undersökningen ofta till att boendekedjan inte blir flexibel och omöjliggör att individer kan flytta upp och ner i boendetrappan på det sätt som den teoretiskt är avsedd att fungera. "Allt för långa väntetider på en lösning av boendefrågan innebär ibland att andra behandlingsinsatser är bortkastade och merkostnader måste bli betydande", som Lars Svensson konstaterar i sin uppföljningsrapport om kvinnoboendet Svea (IFN 2001b).

Referenser

- Alvesson, Mats (1992). *Ledning av kunskapsföretag*. 2:a uppl. Stockholm: Norstedts juridikförlag.
- Borgny, Erika & Qvarlander, Anna (2000). Hemlösa i Sverige. I: Swärd, Hans & Runquist, Weddig (red.). *Hemlöshet – en antologi om olika perspektiv & förklaringsmodeller*, s. 189–201. Stockholm: Carlsson Bokförlag.
- Individ- och familjenämnden (2001a). *Resultat av kartläggning över hemlösas sociala situation vecka 48/2000*. Utvärderingsrapport nr 4/2001. [Rapporten är författad av Ann Tjernberg, sociala nämndernas stab].
- Individ- och familjenämnden (2001b). *Sveaboendet i Västerås. En uppföljning av Sveaboendet och de 21 kvinnor som bott där september 1999 – januari 2001*. Utvärderingsrapport nr 8/2001. [Rapporten är författad av Lars Svensson, extern konsult].
- Löfstrand, Cecilia (2001). Vräkningar i praktiken. Vilka vräks och vilka får bo kvar? I: *Att motverka hemlöshet – en sammanhållen strategi för samhället*. SOU 2001:95, bilagedelen.
- Martinsson, Boel & Häggström, Marie (2000). *Slutrapport. Hyres-skuldsprojektet*. Stencil. Västerås: proAros.
- Nilsson, Anders & Tham, Henrik (1999). *Fångars levnadsförhållanden. Resultat av en levnadsnivåundersökning*. Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Nyström, Siv & Soydan, Haluk (1999). *Från brott till arbete – en studie av KrAmi-programmens värde för klienterna*. CUS-skrift 1999:5. Stockholm: Centrum för utvärdering av socialt arbete (CUS), Socialstyrelsen.
- Sahlin, Ingrid (1996). *På gränsen till bostad. Avvisning, utvisning, specialkontrakt*. Lund: Arkiv.
- Socialstyrelsen (2000). *Hemlösa i Sverige 1999. Vilka är de och vilken hjälp får de?* Socialstyrelsen följer upp och utvärderar 2000:1.
- Socialstyrelsen (2001). *Social Rapport 2001*. Stockholm: Epidemiologiskt Centrum (EpC), Socialstyrelsen.

SOU 2001:79. *Välfärdsbokslut för 1990-talet*. Slutbetänkande av Kommittén Välfärdsbokslutet.

Swärd, Hans (1998). *Hemlöshet – fattigdomsbevis eller välfärdsdilemma?* Lund: Studentlitteratur.

Swärd, Hans (2000). Teser och föreställningar om hemlösa och hemlöshet i dagens samhälle. I: Swärd, Hans & Runquist, Weddig (red.). *Hemlöshet – en antologi om olika perspektiv & förklaringsmodeller*, s. 47–72. Stockholm: Carlsson Bokförlag.

Författarpresentation

VOLKER BUSCH-GEERTSEMA är sociolog och forskare vid Institutet för social planering och social forskning (GISS) i Bremen samt Tysklands korrespondent i European Observatory on Homelessness.

ANDREAS KARLSSON är leg. psykolog och doktorand vid institutionen för klinisk neurovetenskap, Karolinska Institutet.

CECILIA LÖFSTRAND är doktorand vid sociologiska institutionen, Göteborgs universitet.

ANNA QVARLANDER är internationell samhällsvetare med inriktning mot sociologi. Verksam vid Socialstyrelsen och medförfattare till Socialstyrelsens rapport *Hemlösa i Sverige 1999. Vilka är de och vilken hjälp får de?*

WEDDIG RUNQUIST är socionom och frilansskribent. Medredaktör för boken *Hemlöshet – en antologi om olika perspektiv och förklaringsmodeller*. Sekreterare i Kommittén för hemlösa.

INGRID SAHLIN är docent i sociologi och forskarassistent vid sociologiska institutionen vid Göteborgs universitet. Hennes huvudsakliga forskningsområden är brottsprevention och hemlöshet.

GÖRAN SEMB är psykolog och doktorand vid institutionen för klinisk neurovetenskap, Karolinska Institutet.

ÖRJAN SUNDIN är fil. dr och leg. psykolog. Verksam vid institutionen för klinisk neurovetenskap, Karolinska Institutet. Hans huvudsakliga forskningsområden är stress och ångestsjukdomar.